

Vi arrangerar kooperativ äldreomsorg

FOLKRÖRELSE RÅDET
*Hela Sverige
ska leva!*

En inspirationsskrift med konkreta exempel,
fakta och matnyttiga kontakter

Ordföranden har ordet

Människor i byutvecklingsgrupper, kooperativ och intresseföreningar runt om i landet, arbetar tillsammans för sina bygders utveckling. De utför ett mycket betydelsefullt samhällsbyggande. Med denna skriftserie

vill vi uppmärksamma några av de lokala utvecklingsgruppernas viktiga insats. Vi vill sprida goda exempel bygder emellan, och också få våra makthavare att upptäcka den kapacitet och skaparkraft som finns i vårt härliga land. God läsning!

Åke Edin

Ordförande

Folkrörelserådet

Hela Sverige ska leva

Tack till Roland Malm på Kooperativ Utveckling i Stockholms län, KIC och Berith Wikström på Föreningen Kooperativ Utveckling i Sverige, som tillsammans har producerat skriften.

Tack också till de kooperatörer som delar med sig av sina erfarenheter i skriften och låtit oss använda sina bilder.

Innehåll

Kooperativ äldreomsorg	4
De gamla deltar i byns gemenskap	5
Vackert och ändamålsenligt i Sunnemo	6
Livskvalitet – att få vakna till nybakat	7
Hotagsfjärden – ek. för. Jämtland	8
Mångsysslare i bygdekooperativet Borgen	9
Fler exempel	10
Annonser	11

Skribenter: Roland Malm, Berith Wikström
Form: Ingse & Co AB
Redaktör: Annika Persson-Braun
Ansvarig utgivare: Åke Edin
Tryck: Alltryck Plus AB, Lysekil 2006

Folkrörelserådet Hela Sverige ska leva
Stortorget 7, 111 29 Stockholm
Tel: 08 24 13 50, Fax: 08 24 28 05
Hemsida: www.bygde.net
E--post: info@bygde.net

Kooperativ äldreomsorg

Det ska vara roligt att bli gammal också! Det blir det om de gamla, deras anhöriga och personalen tillsammans bestämmer om hur äldreomsorgen ska se ut. Och i äldrekooperativen gör man just så.

För lokalsamhället betyder äldrekooperativen stora vinster. Det handlar till exempel om viktiga arbetstillfällen i byn, ökat underlag för lanthandeln, skolbespisningen, gemensamma lokaler med mera. Och om glädjen över att få behålla älskade gamla vänner och anhöriga i närheten förstås. Ibland flyttar också frisersalongen, distriktssköterskemottagningen, byastugan, biblioteket eller bygdegården till äldreboendet – svarta tidningsrubriker om ledsna, isolerade och deprimerade äldre beskriver inte vardagen i äldrekooperativen, som ofta blir hjärtat mitt i byn.

Positiva spiraler

Uppfinningsrikedomen hos de sociala entreprenörer i bygden som får till ett gemensamt ägt och drivet äldreboende är stor. För att få verksamheten att gå runt kombinerar man äldreboendet med allt från vandrarhemsverksamhet till skolbespisning, hemtjänst och catering. Och det engagemang som det gemensamt drivna äldreboendet samtidigt både kräver och ger upphov till, blir ibland den tändande gnistan till positiva utvecklingsspiraler av en allt större tilltro till den egna bygdens förmåga att skapa sig ett bra liv tillsammans. Det handlar om allt från oväntade och välkomna gåvor av älgkött, hjortron och gratis snöskottning till processer där byarna av bara farten sen tar över lanthandeln, lokalt kulturliv och bygdeutveckling i vidare mening.

Ensamma blir vårdkrävande

Omgivningens stöd i bygden är navet i äldrekooperativens tillkomst och överlevnadsförmåga. Men också kommunernas stöd är viktigt. Dessa strävar ofta efter att i möjligaste mån klara äldreomsorgen genom att de gamla bor kvar hemma med stöd av hemtjänsten, en lösning som antas vara den billigaste. I äldrekooperativens hemkommuner har politikerna ändå lyssnat på argumentet att social samvaro och stödjande grannar genererar hälsa och vitalitet som i slutändan går att mäta i minskade omsorgskostnader. De gamla blir lätt väldigt vårdkrävande om de isoleras i sina stugor, medan det friska hos dem stimuleras av att delta i byns gemenskap omgivna av kända ansikten och andra äldre. Och så ska det ju heta de sista ljuva åren också.

Fortfarande nytt

Också äldrekooperativens påverkan på kostnaderna för sjukfrånvaron bland vård- och omsorgspersonalen brukar få kommunpolitikerna att haja till. Här trivs personalen och får det självbestämmande och svängrum som man behöver för att flexibelt anpassa vardagens rutiner till både de gamlas behov och de egna. Det är friskvård värd namnet! Kooperativen är inte fler än ett 40-tal, en del drivna av personalen, en del som i de flesta av exemplen i denna skrift drivna av bygden i föreningsform. Okunskapen är stor och erfarenheterna ännu bara i växande. Men i mångt och mycket utgör äldrekooperativen något av ett gyllene exempel där alla vinner som förtjänar att spridas till många fler. Här drar vi vårt strå till stacken!

De gamla deltar i byns gemenskap

Åmot i Ockelbo kommun, är en liten skogsby i norra Gästrikland. Åmot har 500 invånare och ligger två mil från tätorten. I byn finns skola, dagis och en butik som drivs som en egen konsumentförening. År 1995 bildade byborna Gävleborgs första kooperativa äldreboende: Kooperativet Jägarbacken ekonomisk förening.

Kooperativet har idag 120 andelsägare och bybornas engagemang är stort. All service och underhåll av fastigheterna sköts av ideella krafter, allt från hantering av pelletspannan till snöskottning och städning.

I äldreboendets gemensamma utrymmen finns Åmots bibliotek, där bibliotekspersonalen är anställd av kommunen, bystuga med storduks-TV, två datorer för byborna, distriktsköterskemottagning och frisörsalong. Två anställda tar hand om omvårdnaden av de äldre. Dessa bor i kooperativets 11 lägenheter som består av fyra tvåor med kök och stort badrum samt sju ettor med eget kök, dusch och toalett. Dessutom finns ett gemensamt kök med matsal och ett dagrum.

Jägarbacken strävar efter att bredda den ekonomiska basen för kooperativet. Föreningen måste kunna klara några månaders inkomstbortfall ifall någon lägenhet står outhyrd mellan två hyresgäster. Föreningen driver därför också viss cateringverksamhet när man i bygden ordnar kalas eller sammankomster där man vill ha hjälp med maten. Man diskuterar också om att ta över hemtjänsten av samma anledning.

Kommunerna strävar efter att i möjligaste mån klara äldreomsorgen genom att de gamla bor kvar hemma med stöd av just hemtjänsten, en lösning som kommunerna ofta menar är den billigaste. Om detta i längden är en besparing är tveksamt, menar man på Jägarbacken. De gamla blir lätt väldigt vårdkrävande om de isoleras i sina stugor, medan tvärtom det friska hos dem stimuleras av att delta i byns gemenskap omgiven av kända ansikten och andra äldre. Och så ska det ju vara roligt att bli gammal också.

KONTAKTPERSON: Eva Åström, 0297-603 94

E-POST: ipi087u@tninet.se

TELEFON: 0297-600 11

ADRESS: Valhallavägen 1, 816 95 Åmot

HEMSIDA: www.amot.nu/foretag-jagar.html

Vackert och ändamålsenligt i Sunnemo

I Värmländska Sunnemo bor ungefär 800 personer. Fram till 1951 var Sunnemo egen kommun men ingår numera i Hagfors kommun. Sunnemo sockens verksamhetsidé första punkt är att man vill erbjuda en attraktiv boendemiljö från livets början till livets slut.

Sunnemo finns skola upp till årskurs 6, barnomsorg, fritidshem, gruppbostad för äldre, butik med bland annat bensin, tips och apoteksvaror. Där finns även frisör, inredningsbutik, samlingslokaler, kyrka, idrottsplats, ett aktivt föreningsliv och ett rikt kulturutbud. 1998 bildade fyra föreningar, Sunnemo Hembygdsförening, Sunnemogillet, PRO och Hem och Samhälle, Äldrekooperativet Hyttgården ekonomisk förening med uppgift att bygga och driva en gruppbostad för äldre. Föreningen fick kommunal borgen och statligt stimulansbidrag. I december 2000 invigdes Hyttgården och blev därmed Värmlands första äldrekooperativ

Hyttgården är byggd i gammal värmländsk byggstil med äldre detaljer både utvändigt och invändigt. Målet har varit att skapa ett vackert, ändamålsenligt och sunt hus. Det har underlätats av att huset är ett platsbygge med stora påverkansmöjligheter. Mycket ideellt arbete har gjort det möjligt att förse huset med påkostade detaljer. Hyttgården är på 575 kvadratmeter, varav nästan hälften är gemensamma utrymmen. Här finns åtta lägenheter på 40–44 kvm. Lägenheterna rymmer ett kombinerat kök och allrum, sovrum och ett stort badrum. Varje lägenhet har en stor uteplats. Huset omges av en trädgård med gammaldags växter och träd.

På Hyttgården lägger man ner mycket engagemang på miljön, i vid mening. Detta engagemang löper som en röd tråd genom verksamheten. Dessa tankar fanns med tidigt i planeringen av huset och man skapade både ett sunt och mycket vackert hus. Trädgården är

ett uppskattat inslag i miljön, liksom den vackra inredningen som går i svensk 1700-talsstil. Ett annat spår i engagemanget handlar om den känslomässiga miljön. Vi månar väldigt mycket om våra hyresgästers integritet, Bland annat har varje lägenhet en egen porttelefon, säger Inger Johansson som jobbar på Hyttgården.

Det finns ett stort intresse för Hyttgården. Många organisationer, föreningar och enskilda vill ta del av föreningens erfarenheter. Till medlemmar i föreningen antas, förutom de som skall bo på Hyttgården och deras anhöriga, även enskilda personer och partipolitiskt och religiöst obundna föreningar och organisationer som vill stödja föreningen. Medlemsinsatsen är 1 000 kronor.

KONTAKTPERSON:

Inger Johansson, 0563-930 77

Gunvor Olsson, 0563-930 02

TELEFON: 0563-930 77

ADRESS: Gräs Nedre Lassedén

683 95 Sunnemo

HEMSIDA: www.sunnemo.com/hyttgarden.html

Livskvalitet – att få vakna till nybakat

Kooperativet Anemonen i det lilla samhället Åstorp, två mil norr om Helsingborg, startade då kommunen ville knoppa av äldreomsorgen och erbjöd de anställda att ta över på treårskontrakt. Att personalen tog chansen hade flera orsaker. En vilja att arbeta med dementa var en sådan, andra var önskemål om kortare beslutsvägar och större inflytande. Personalens förhoppningar har infriats.

På Anemonen fattas alla beslut gemensamt i styrelsen. Personalen gör allt själva: De är kontaktpersoner och sköter hemtjänsten åt de sju boende, men tar även hand om ekonomin, städar, handlar, lagar all mat, putsar fönster, tvättar, med mera. De bakar själva allt bröd och alla kakor, och varje morgon vaknar de boende till doften av nybakat.

På Anemonen finns sju lägenheter där de boende har diagnosen senil demens. Kooperativet kan dessutom ta emot enstaka personer för dagvård. De boende betalar hyra och avgift till kommunen, som har ett avtal med kooperativet om utförande av den dagliga verksamheten.

Av de nio i personalgruppen är sju också medlemmar i kooperativet. Att de driver verksamheten själva betyder till exempel att om man önskar det så byter man enkelt och flexibelt arbetsuppgifter med varandra. Under de tioåriga åren som Anemonen funnits har två gått i pension, men annars har ingen slutat. Sjukfrånvaron ligger på 0,01 procent. Det är förstås ett tecken på att personalen har det bra, men låg personalomsättning

och sjukfrånvaro är också bra för de boende.

– Eftersom vi som jobbar här lär känna våra boende så väl, kan vi förstå dem trots att de inte alltid kan uttrycka sig. Vi märker när de trivs och kan läsa på kroppsspråket om något skulle vara fel, förklarar Susanne Wilhelmsson. Sedan hjälper också de anhöriga till med berättelser och sin känedom om de boende, något som ger ytterligare en

viktig byggsten i förståelsen för vad de dementa behöver.

Vi ser inte det här som ett jobb i den vanliga bemärkelsen. Det är inget sju till fyra jobb där man går hem och glömmer dagen när man slutat. Här är vi alla som en familj och trivs tillsammans.

KONTAKTPERSON:

Susanne Wilhelmsson,
föreståndare och medlem i kooperativet

ADRESS: Anemonens gruppboende,
Hantverkaregatan 11, 265 36 Åstorp

TELEFON: 042-54710

E-POST: anemonenastorp@telia.com

Hotagsfjärden

ekonomisk förening, Jämtland

Några av de första äldrekooperativen startades i Jämtlands glesbygd på initiativ av eldsjälar som ville ge de äldre möjlighet att bo kvar där de levtt sina aktiva liv och haft sina sociala relationer. Så var det i Röt Viken i Krokoms där kooperativet Hotagsfjärden finns sedan år 1992.

Hotagsfjärdens kök puttrar hemlagad fruktsoppa och i TV-rummet har några sällskapliga pensionärer bänkat sig i väntan på kvällsfikat.

– Förr blev pensionärerna här från trakten utspridda över hela kommunen, varhelst det fanns plats. Min farmor tillbringade sina sista år i Alsen, långt från släkt och vänner i en främmande miljö, och hon fann sig aldrig tillrätta.

Nu kan de gamla bo kvar i sin hembygd där de känner personalen, och har gemensamma bekanta och minnen att prata om, säger styrelseledamoten Olivia Wiklander.

Olivia har varit med sedan alltihop startade som en byutvecklingsgrupp 1986. Nu har hon fyllt 70 år men gör fortfarande ideella dagsverken åt kooperativet – bakar bröd, sköter planteringarna, skriver hyresavtal och hjälper till med bostadsbidragsansökningar.

Hotagsfjärden huserar i en byggnad som uppförts speciellt för ändamålet. Man har ett 30-tal medlemmar – boende, anhöriga, köande och bybor – alltså även sådana som inte kommer att behöva kooperativets tjänster alls eller än på många år.

Förutom hem och trygghet för de gamla, ger kooperativet också viktiga arbetstillfällen i byn. Även hemtjänsten utförs på uppdrag av kommunen av de fem anställda. Bland annat därför var kämpaglöden stark när kooperativet fick ekonomiska problem i slutet av 90-talet. Alla hjälptes åt för att rädda verksamheten. I dag har föreningen god ekonomi, alla åtta lägenheter är uthyrda och det finns till och med en liten kö. Överskottet har räckt till ny carport och renovering av köket, och i trivselkassan finns pengar till kalas och utflykter om andan faller på. – Och det gör den ju när man är i gott sällskap, menar Olivia.

KONTAKTPERSON: Olivia Wiklander

TELEFON: 0645-310 01

TELEFON: 0645-311 13

ADRESS: Kooperativet Hotagsfjärden ek för, Röt Viken, Krokoms kommun

Foto: Karin Johansson, Fristil/hotagsfjärden

Mångsysslare i bygdekooperativet Borgen

Jämtländska Borgvattnets invånare kan sägas vara en slags mycket framgångsrika sociala entreprenörer. Inte bara lyckas man med konststycket att se till att byns gamla får en trygg ålderdom, man byggde också om prästgården till äldreboende tillsammans och har skapat ett tiotal viktiga arbetstillfällen och en "levande" by med gemenskap och samlingspunkter.

Det pampiga äldreboendet Borggården stod klart 1997 efter att kommunen gått in med borgen för bygget. Borggården har åtta lägenheter på cirka 35 kvadratmeter på entréplanet och två på andra våningen. Maten äts gemensamt för dem som önskar, i en matsal som hänger samman med kök, allrum och veranda.

Istället för att de äldre isoleras var och en, så bor de så att säga i byns hjärta: Äldreboendet är något av byns centrum. Här finns en samlingshall som hyrs av kyrkan. I den har man gudstjänster, församlingsaftnar och andra sammankomster. Kooperativet har också sin arbetsterapi där, och föreningarna i byn arrangerar olika träffar. De boende kan också använda lokalen för fester och födelsedagskalas.

För att trygga ekonomin är de anställda något av mångsysslare. Ett tiotal personer är anställda för att sköta hemtjänst, matlagning, fastighetskötsel och administration. Kooperativet har avtal med kommunen om att utföra hemtjänst och vårdinsatser för det egna boendet på Borggården, och för de äldre i församlingens fem byar. Kooperativet lagar även lunch till byns för- och grundskola och sköter städningen på skolan.

Kooperativet har en platt organisation där man löser det mesta på personalmöten som leds av personalansvarig styrelseledamot. Arbetet för de anställda är flexibelt med rotation i arbets-

uppgifterna. Ett mått på personalens trivsel är låg sjukfrånvaro och låg personalomsättning. Man har också lyckats engagera byborna i driften av äldreboendet. Föreningen har ett 70-tal medlemmar, som deltar med ideellt arbete efter förmåga. De arbetsuppgifter som i dag till största delen sköts ideellt är kapning och klyvning av ved samt skötseln av rabatter och grönområden. Medlemmarna bidrar också med uppskattade gåvor, bland annat i form av bär, frukt, fisk och kött.

Man gör sina inköp i byn lanthandel även om man skulle kunna handla billigare någon annanstans. Valet är en medveten strategi för att stödja butikens möjlighet till överlevnad och därmed bygden som helhet.

KONTAKTPERSON: Kerstin Torgesson

TELEFON: 0695-50013

TELEFON: 0695-501 01

ADRESS: Bygdekooperativet Borgen ek. för.
Borgvattnet 145 I, 830 76 Stugun

Fler exempel

Ingelsgården, Lövvik, Jämtland

Sveriges första äldrekooperativ, bykooperativ om 6 lägenheter som startades av ett gäng kvinnliga eldsjälar, numera kallade pantertanterna. Vände byns avfolkningspiral. 4 anställda delar på 2,75 tjänster.

KONTAKTPERSON: Eva Blom

E-POST: kooperativ@spray.se

TELEFON: 0671-50043

ADRESS: Lövvik 445, 830 80 Hoting

HEMSIDA: www.ingelsgarden.se/historik.html

Brismarksgården, Hoting, Jämtland

Personalkooperativ med 15 platser som år 1999 utnämndes till Sveriges bästa äldreboende av SPF. 17 personal varav 10 är medlemmar. Det ekologiska helhetstänkandet är en annan viktig del av verksamheten och man samarbetar med dagis, förskola och mellanstadium i Hoting.

KONTAKTPERSON: Ulla-Britt Svensson

ADRESS: Lillgatan 2, 830 80 Hoting

TELEFON: 0671-109 50, 070-581 63 47

E-POST: brismarksgarden@swipnet.se

Vitsandskooperativet, Brockenstrand, Värmland

Bykooperativ som sedan 2002 kombinerar seniorboende om 8 lägenheter med vandrarhemsverksamhet med ett 80-tal bäddar, matservering för 60 gäster och bibliotek.

KONTAKTPERSON: Kjell Jansson

TELEFON: 0560-300 72

ADRESS: Vitsand 6, 685 94 Torsby

HEMSIDA: web.telia.com/~u54902066/start.html

Åmbacken Servicekooperativ, Åmsele, Västerbotten

Åmbacken Servicekooperativ är ett personalkooperativ inom hemtjänsten. Äldreboendet inrymmer lägenheter, hemtjänstens kontor, café, matservering och lunchservering samt cateringverksamhet.

KONTAKTPERSON: Maiken Ekman

E-POST: ambacken@vindeln.net

TELEFON: 0933-600 06

ADRESS: Dammvägen 8, 92275 Åmsele

HEMSIDA: www.amsele.nu/intro-ambacken.htm

Gullogården, Siknäs, Dalarna

Det första personalkooperativet i länet, i Siknäs, sydväst om Mora. Åtta medlemmar och sex anställda tar hand om de äldre. Dessa bor i ett servicehus med åtta lägenheter, som uppfördes vid Vanåns strand speciellt för ändamålet.

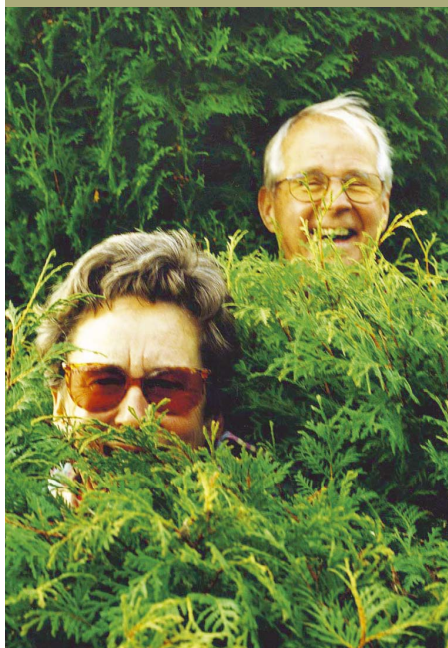
KONTAKTPERSON: Eva Lindered

E-POST: gullogarden@telia.com

TELEFON: 0250-663087

ADRESS: Gävsundavägen 4, 792 92 Mora

Film, bok och studiehandledning

ÄLDREKOOPERATIV -delaktighet och gemenskap

BOK

En handbok för alla som vill veta hur man startar och driver kooperativ för äldres boende och omsorg.

Beställs från Kommentus Förlag. Tel 08-709 59 90, fax 08-709 59 80, e-post: forlagorder@kommentus.se eller på hemsidan: www.komments.se
Pris: 235 kr/1 ex, 210 kr/5 ex och 195 kr/10 ex + moms och frakt.

ÄLDREKOOPERATIV ÄR DET NÅGON IDÉ?

Följ med på besök till fyra kooperativa verksamheter för och med äldre i Jämtlands glesbygder och storstädernas förorter. Träffa eldsjälar, boende och kommunernas ansvariga. 35 min.

Beställs via Kooperativt IdéCentrum i Stockholm, KIC, tel: 08-447 48 00, kic@kic.se
Pris 100 kr + moms och frakt. Age VHS eller DVD.

VIDEO-FILM

STUDIEHANDLEDNING - *Gratis*

Studieförbundet Vuxenskolan har tagit fram en studiehandledning som tillsammans med boken och filmen fungerar som underlag för studiecirklar. Beställs av Claes Becklin på SVs förbundskansli på e-post: claes@sv.se.

KOOPERATIV UTVECKLING

Det här är Föreningen Kooperativ Utveckling, FKU:

För att förändra världen kan man starta ett företag – tillsammans.

I kooperativet och i föreningen är man många som delar på arbete, ansvar och vedermödor – och på glädjen förstås. Det kombinerar det bästa ur två världar – resultatorientering och mänsklighet.

För att stödja grupper som vill starta företag tillsammans och för att främja kooperativ utveckling i Sverige finns idag 25 kooperativa utvecklingscentrum. Tillsammans utgör de en stödstruktur av cirka 80-talet professionella rådgivare.

Dessa kombinerar kunskap om breda samhällsbehov och villkor för småföretagande med unik kompetens kring demokratiskt entreprenörskap och regional utveckling i både glesbygd och i storstadsområden.

Mer info: www.kooperativutveckling.coop

Skrifter i samma serie:

Vi arrangerar kooperativ äldreomsorg, 2006

Vi driver byskolor, 2006

Vi bevarar och brukar kulturlandskap, 2006

Vi ökar vår beredskap inför kriser, 2006

Vi skapar hållbara bygder, 2006

Vi stöder småföretagande, 2006

Vi arbetar med integration, 2006

Vi förvaltar våra naturresurser, 2006

Vi ordnar boende, 2006

Vi samarbetar med kyrkan, 2006